

مشاهیر زنان تخت فولاد اصفهان

به انضمام شهدای زن مدفون در گلستان شهداء

محقق و پژوهشگر: عفت خوشنودی

سرشناسه	خشنودی، عفت، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	مشاهیر زنان تخت فولاد اصفهان به انضمام شهدای زن گلستان شهداء / محقق و پژوهشگر عفت خشنودی.
مشخصات نشر	اصفهان: کانون پژوهش، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۲۰۰ص.
شابک	978-600-5287-50-9
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	مجموعه فرهنگی مذهبی تخت فولاد (اصفهان)
موضوع	زنان ایرانی -- سرگذشتنامه
موضوع	شهیدان زن -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه
موضوع	مشاهیر -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه
رده بندی کنگره	۱۳۸۹ م ۵۵۴/م ۱۱۲۳ HQ
رده بندی دیویی	۹۲۰.۷۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۰۱۳۵۳

مشاهیر زنان تخت فولاد اصفهان

مؤلف: عفت خوشنودی

ناشر: کانون پژوهش

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: اصفهان

شابک: ۹ - ۵۰ - ۵۲۸۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۵	 پیشگفتار
۱۷	 مقدمه
۱۹	 فصل اول
۱۹	 معرفی
۱۹	 تخت فولاد
۱۹	 اصفهان
۲۱	 تخت فولاد در ادوار تاریخ
۲۴	 موقعیت جغرافیایی و وجه تسمیه تخت فولاد
۲۵	 جلوه‌های معنوی - عبادی در تخت فولاد
۲۷	 جلوه‌های هنری در تخت فولاد
۲۷	 الف) نقوش و نمادها
۲۷	 ب) خوشنویسی، کتیبه‌ها و سنگ نوشته‌ها
۲۸	 الف) کتیبه نویسی
۲۸	 ب) سنگ نوشته‌ها
۲۸	 ج) شعر یا ماده تاریخ
۳۰	 عناصر برجسته‌ی معماری تخت فولاد
۳۰	 الف) مساجد
۳۰	 ب) آب انبارها
۳۰	 ج) مادی‌ها
۳۱	 د) سنگاب‌ها و سقاخانه‌ها
۳۱	 هـ) کاروانسرای تخت فولاد
۳۳	 تقسیم‌بندی تکیه‌های تخت فولاد
۳۳	 ۱- دوره‌ی صفوی

۲۳	۲- دوره‌ی قاجار.....
۳۳	۳- دوره‌ی پهلوی.....
۳۴	۴- دوره‌ی جمهوری اسلامی.....
۳۵	فصل دوم.....
۳۵	مشاهیر زنان.....
۳۵	تخت فولاد اصفهان.....
۳۷	آغاییگم.....
۳۸	افتخار الکریم، رشتی.....
۳۹	بیگم آغا.....
۴۰	جاجان خاتون.....
۴۱	حاجیه خانم غروی.....
۴۲	حاجیه سلطان.....
۴۳	حوری نساء بیگم.....
۴۶	خانم آقا کریماسی.....
۴۷	خانم بزرگ بنت حاجی احمدخان.....
۴۸	خاور طاهری.....
۴۹	خدیجه خانم نجفی.....
۵۰	خدیجه سلطان بیگم.....
۵۳	خورشیدخانم نوری.....
۵۴	ربابه الهی.....
۵۶	زرین تاج خانم اسماعیلی.....
۵۷	زهرا بیگم امامی خاتون آبادی.....
۵۸	زهرا بیگم بروجردی.....
۵۹	زهرا بیگم عاملی.....
۶۰	زیبانت خواند درویش.....
۶۱	زینت آغا صدر هاشمی.....
۶۲	زینت نساء بیگم.....

- ۶۳ زیور خانم فشارکی
 ۶۴ سکینه سلطان زوجه سیداسدالله حسینی چهارسوقی
 ۶۵ سکینه سلطان زوجه آقاباقر نواب
 ۶۶ سیده خورشید بیگم حیدری
 ۶۷ سیده نصرت بیگم امین
 ۶۸ سجایای اخلاقی بانومجتهده امین
 ۷۳ شمس جهان خانم
 ۷۴ شهربانو خانم بنت محتسب الممالک
 ۷۵ شهربانو راوی نجفی اصفهانی
 ۷۸ صغری نجفی
 ۷۹ عالم تاج عراقی
 ۸۱ عزت الشریعه
 ۸۲ عصمت نجفی
 ۸۳ عفت الزمان امین
 ۸۵ عفت الملوک
 ۸۷ علویه خانم موسوی العروی
 ۸۹ علویه فاضله درچه‌ای
 ۹۱ فاطمه بیگم بنت نواب محمدتقی میرزا خلیفه سلطانی
 ۹۲ فاطمه خانم بنت میرزا رضی الدین
 ۹۳ فاطمه عقلی موسوی
 ۹۴ فاطمه نجفی زوجه شیخ محمدباقر نجفی
 ۹۵ فخرنساء بیگم
 ۹۶ قدسیه احتشامی
 ۹۹ گوهر بیگم سلطان
 ۱۰۱ ماه منظر
 ۱۰۳ مریم بیگم بنت آقاعبدالحسین امین العلماء
 ۱۰۹ مریم خاتون آبادی جویباره ای
 ۱۱۱ مریم خانم بنت شیخ جمال الدین نجفی

۱۱۲.....	ملکه خانم بنت آیت الله آقاجفی.....
۱۱۳.....	نزهت نجفی.....
۱۱۶.....	نواب خانم نجفی اصفهانی.....
۱۱۷.....	ویکتوریا افسرده.....
۱۱۹.....	فصل سوم.....
۱۱۹.....	معرفی شهدای زن.....
۱۱۹.....	گلستان شهدا.....
۱۲۱.....	تاریخچه تکیه گلستان شهداء.....
۱۲۳.....	قطعه شهدای کربلای ۴.....
۱۲۳.....	عفت اسلامی.....
۱۲۴.....	نیره رهافروز.....
۱۲۴.....	فاطمه سلطان معنوی.....
۱۲۴.....	طاهره اسلامی.....
۱۲۵.....	اعظم هاشمی.....
۱۲۵.....	احترام دردشتی.....
۱۲۶.....	عصمت رجب زاده.....
۱۲۶.....	نسرین کیان زمانی.....
۱۲۶.....	مریم کیان زمانی.....
۱۲۷.....	بتول مباشریان.....
۱۲۷.....	زهره مباشریان.....
۱۲۸.....	طیبه مطلبی.....
۱۲۸.....	فاطمه مطلبی.....
۱۲۸.....	گمنام آشنا.....
۱۲۹.....	اعظم پورسینا.....
۱۲۹.....	زهره براتیان.....
۱۳۰.....	سیده مینا تابش.....
۱۳۰.....	نقیسه سیفی.....

- ۱۳۰ حکیمه سیفی
- ۱۳۱ فاطمه سیفی
- ۱۳۱ مرضیه میرزا جوادی
- ۱۳۲ سیده طاهره بیگم مظلوم زاده
- ۱۳۲ گمنام آشنا
- ۱۳۲ خدیجه سمیع عادل
- ۱۳۳ گمنام آشنا
- ۱۳۳ زهرا مستاجران
- ۱۳۴ لیلا صوفیان
- ۱۳۴ مطهره صوفیان
- ۱۳۴ بتول شفیعی
- ۱۳۵ مریم محمدی
- ۱۳۵ شوکت حق شناس
- ۱۳۶ زهرا محمدی
- ۱۳۶ سیده عصمت آغا زارعی
- ۱۳۶ مرضیه حاجی آقا محمدی
- ۱۳۷ بیگم آغا بنکدار
- ۱۳۷ سیده نازنین بیگم حسینی
- ۱۳۸ شوکت شیرکش
- ۱۳۸ سیده خدیجه بیگم شعی
- ۱۳۸ توران پورخلیلی
- ۱۳۹ فاطمه خراسانی پور
- ۱۳۹ لیلا بهبهانی
- ۱۴۰ ساره بهبهانی
- ۱۴۰ زهرا خراسانی پور
- ۱۴۱ بتول رحیمی
- ۱۴۱ بهشته یونسی
- ۱۴۱ زهرا السادات مهدوی

۱۴۲	بنفشه یونسی
۱۴۲	بدرالسادات عاملی
۱۴۳	مرجان سلیمی پور
۱۴۳	خدیدجه نخودیان
۱۴۳	اقدس سلطانی
۱۴۴	طیبه جبارزارع
۱۴۴	زهرا شیرانی
۱۴۵	توران شیرانی
۱۴۵	فاطمه شیرانی
۱۴۵	یمان خانم شیرانی
۱۴۶	فرحناز شیرانی
۱۴۶	فریبا شیرانی
۱۴۷	همدم اختریان
۱۴۷	مهین هادی
۱۴۷	پروانه هادی
۱۴۸	لیلا مهاجری
۱۴۸	محترم شاه محمدی
۱۴۹	فاطمه شالیاف
۱۴۹	زهرا توکلی
۱۴۹	شهناز تهرانی
۱۵۰	طاهره طاهری
۱۵۰	زهره مدینه
۱۵۱	مهین دخت همتی
۱۵۱	شیرین پناهی
۱۵۱	فرزانه رحیم زاده
۱۵۲	ربابه رحیم زاده
۱۵۲	مائده اشجع
۱۵۳	زهرا کهرانی

۱۵۳	فهیمة ربانی
۱۵۳	عزت قضاوی
۱۵۴	طاهره رضوانی
۱۵۶	قطعه‌ی شهدای بیت الله الحرام
۱۵۶	اعظم السادات الهی دوست
۱۵۶	فاطمه ملانی هرنندی
۱۵۷	مهین عشقی
۱۵۷	معصومه سنایی
۱۵۸	فاطمه کاظم زاده
۱۵۸	عفت ناعم اصفهانی
۱۵۹	توران کیان افواز
۱۵۹	کبری زمانی
۱۶۰	خدیجه مارانی
۱۶۰	صدیقه جلوانی
۱۶۱	حمیده قضاوی
۱۶۱	طاهره السادات زرکش
۱۶۲	مهین السادات محقق مطلق
۱۶۲	راضیه شهیری
۱۶۳	بتول فیروزمند
۱۶۳	محترم اخلاقی
۱۶۴	پروین مقاره عابد
۱۶۴	حمیده ملانی
۱۶۵	مریم دهقانی
۱۶۵	فاطمه صادقی
۱۶۶	اشرف اشتری
۱۶۶	شاهزاده مظاهری
۱۶۷	نصرت السادات اعظمی
۱۶۷	مهری رعنائی

۱۶۸	صفیه مطیعی
۱۶۸	بتول تحویلین
۱۶۹	صدیقه نم نبات
۱۶۹	جمیله یوسفی
۱۷۰	احترام ملاحیان
۱۷۰	قمر کاظمی
۱۷۱	قطعه‌ی قادر
۱۷۱	مهری شریفیان
۱۷۱	آمنه ارباب شیروانی
۱۷۲	اشرف شکفته کلان
۱۷۲	فرزانه السادات حامی
۱۷۳	فرح گرجستانی زاده
۱۷۴	قطعه‌ی صالحین
۱۷۴	زهره نصر آبادی
۱۷۴	زهره شریفی
۱۷۵	سیده عصمت موسوی
۱۷۶	قطعه حمزه سیدالشهداء
۱۷۶	زهره بنیانیان
۱۷۷	طفل حلبچه‌ای
۱۷۷	میترا (زینب) کمائی
۱۸۰	قطعه‌های والفجر
۱۸۰	زهره السادات معتمدی
۱۸۱	قطعه حنظله
۱۸۱	سیده فاطمه طالقانی
۱۸۲	قطعه شهدای کربلای ۳
۱۸۲	صاحب جان همت‌نژاد
۱۸۳	فهرست منابع و مأخذ

پیشگفتار

اصفهان سابقه‌ای کهن به درازای تاریخ ایران دارد ولی رشد و گسترش آن مربوط به پس از اسلام است. در قرون نخستین اسلامی ستاره اقبال آن، چنان طلوع کرد که به کانون فرهنگ و ادب و علم اسلام تبدیل شد. این شهر در دوره آل بویه، سلجوقیان و صفویان به پایتختی انتخاب شد و محلات، مساجد، مدارس، باغ‌ها و کاروانسراها و مزارات بیشماری در آن ایجاد گردید. این شهر در روزگار صفویان به چنان عظمتی دست یافت که سیاح ایتالیایی پتر ودلاواله درباره آن می‌نویسد: «اصفهان شهری بزرگ، زیبا و پرجمعیت است».

رشد و گسترش محلات و بافت شهری اصفهان موجب گسترش مزارات این شهر گردید و گورستان‌های بی‌شماری همانند: آب‌بخشان، طوقچی، سنبلان و سستی فاطمه، دایر شد. با ایجاد محلات گوناگون و تأسیس میادین، عمارات، قصرها و باغ‌ها در شهر، انتقال این مزارات به خارج از اصفهان ضرورت بیشتری پیدا کرد و تا آنجا رسید که تخت فولاد (از جمله قبرستانهای معروف و مقدس شهر اصفهان) مورد توجه همگان قرار گرفت. از مطالعه سنگ قبور آجری تاریخ‌دار سال ۵۶۷ و ۶۸۶ هجری قمری تازه کشف شده در تخت فولاد برمی‌آید این مزار در قرون ۶ و ۷ هجری قمری مورد توجه بوده است ولی مراحل رشد و توسعه آن از دوران صفویه به بعد آغاز می‌گردد. به گونه‌ای که بسیاری از علماء، عرفا، حکما و هنرمندان بزرگ در آن مدفون شدند.

منزلت و قداست تخت فولاد به جایی رسیده که پس از قبرستان بقیع و وادی السلام نجف، بیشترین بزرگان تشیع را در خود جای داده است. این مجموعه علاوه بر قداست مذهبی و دینی خود، شکوهمندترین و شریف‌ترین آثار هنر معماری را در خود جای داده است.

مزارات تخت فولاد همچون دیگر گورستان‌ها تجلی‌گاه هویت تاریخ، فرهنگ و تمدن و هنر اسلامی ایران عزیز است و شناسنامه مشاهیر و بزرگان این سرزمین را در پیش

روی ما قرار می‌دهد. به گونه‌ای که مزار پژوهی تخت فولاد، زمینه مطالعات اجتماعی و مردم‌شناسی را فراهم می‌آورد و موجب تحکیم و گسترش تاریخ و فرهنگ اصفهان می‌گردد.

کتاب پیش رو تلاشی است برای معرفی برخی از مشاهیر زنان مدفون در تخت فولاد اصفهان تا هر چه بهتر و بیشتر نسل جوان و سیاحان و پژوهشگران با زنان نامی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، دینی، اجتماعی و هنری در این وادی مقدس آشنا گردند و با این گنج‌های مدفون در سرزمین هنرپرور اصفهان مانوس شوند.

www.ketab.ir

مقدمه

نقش زنان در تاریخ سرزمین ما از زمانی به طور واقعی مطرح گردید که مردم ایران دین مبین اسلام را با آغوش باز پذیرا شدند و به سبب ارزشی که تعالیم قرآن و سنتهای اسلامی برای این قشر عظیم قائل گردید، آنان نیز توانستند از اسارت ناشی از تفکرات مسخ شده اوستایی و شرایط حاکم بر جامعه ساسانی بیرون آمده و ارزش و موقعیت والای خود را در پرتو آئین حیات بخش محمدی (ص) دریابند.

تألیف حاضر در مورد تعداد اندکی از بانوان مدفون در تخت فولاد اصفهان است. سرزمین پهناوری که در تمدن اسلامی به عنوان پایگاهی برای تعلیم و تربیت، در قرون اولیه اسلام نقش مهمی داشته است.

هدف ما از گردآوری چنین مجموعه‌ای، معرفی مشاهیر زنان نامی و نام آوری است که در این وادی مقدس به خاک سپرده شده‌اند که هر کدام از آنان با شناخت عمیق ارزشهای معنوی به مقاصد والای علمی و عملی دست یافتند و بسیاری از آنان نه تنها به عنوان یک دانشور، هنرمند، شاعر، و... مطرح بوده‌اند بلکه از حیث اخلاقی و معنوی نیز افرادی سرآمد در زمان خود به حساب می‌آمده‌اند که از جمله آنان یگانه بانوی مجتهده عالم اسلام بانو سیده نصرت امین بوده است.

امید است زنان جامعه ما با شناخت این الگوها که الهام گرفته از زنان برتر عالم توحید به خصوص اسوه کامل و والای زنان جهان، حضرت صدیقه طاهره، فاطمه زهرا «سلام الله علیها» هستند در مسیر علم و معرفت هر چه بیشتر قدم بردارند.

در باب این اثر به خوانندگان ارجمند متذکر می‌شود که زنان نامی بسیاری در این وادی مقدس به خاک سپرده شده‌اند که متأسفانه پس از حمله افغان‌ها، بقعه‌ها و قبور آنان تخریب شده است و بسیاری از بناهای عالی و سنگ قبرهای قیمتی آنان از میان رفته و یا در اثر بارندگی و سیل آثار آنان در زیر شن و لای مستور گردیده است و یا به دلیل نداشتن سنگ قبر شناخته نشده‌اند که با وجود این مشکل سعی کردیم برای جبران فقدان اطلاعات در مورد این بانوان به منابع متفرق و متعددی، همچون: کتابهای تاریخی، رجالی

و گفتارهای اندیشمندان، محققان و کارشناسان و مورخان تاریخ مراجعه کنیم، تا بتوانیم تا حد ممکن چهره‌های برجسته بیشتری را برای عزیزان و علاقه‌مندان در این زمینه معرفی کنیم.

البته در این تحقیق سعی بر آن شد براساس منابع و اسناد موجود؛ زنان مشهور و نامی مدفون در تخته فولاد معرفی گردد و از نام بردن اسامی بسیاری از زنان مدفون در این مکان مقدس که شهرت خاصی نداشتند خودداری شود.

نگارنده این سطور، اذعان دارد که این تألیف کامل نیست و نواقص بسیاری دارد لذا در جهت تکمیل مطالب آن و نیز شناساندن سایر مشاهیر زنان بافضیلت مدفون در تخته فولاد اصفهان به مردم خصوصاً نسل جوان، خود را نیازمند اطلاعات بیشتر دانسته و از خوانندگان ارجمند و دانش‌پژوه درخواست دارد اینجانب را در این زمینه یاری فرمایند.

باتشکر

عفت خوشنودی